

Síldarminjasafn Íslands ses
Snorrágata 15, 580 Siglufjörður, kt. 661006-1530
safn@sild.is – www.sild.is – s. 467 1604

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti
150 Reykjavík

Umsögn Síldarminjasafns Íslands um tillögu til þingsályktunar um verndun og varðveislu skipa og báta sbr. 150. löggjafarþing 2019–2020, þingskjal 306 – 277. mál.

Síldarminjasafn Íslands fagnar tillögu til þingsályktunar um verndun og varðveislu skipa og báta. Of lengi hafa málefni skipavarðveislu verið hornreka í lögum og reglugerðum, og sannarlega kominn tími til að málið sigli í heila höfn.

Samkvæmt tillögunni er mennta- og menningarmálaráðherra gert „að skipa starfshóp sem geri úttekt á því hvernig staðið er að verndun og varðveislu skipa og báta og geri tillögur að úrbótum. Starfshópurinn taki saman m.a. yfirlit yfir skip og báta sem hafa menningarlegt og atvinnusögulegt gildi, óháð aldri, og endurskoði aldursmörk skipa og báta samkvæmt lögum um menningarminjar, nr. 80/2012.“

Í því sambandi má benda á nýútkomna *Fornbátaskrá* Sambands íslenskra sjóminjasafna, sem gefin var út í janúar 2020 og er aðgengileg á vefnum: <http://batasmidi.is/files/>

Í skránni er að finna skilmerkilegar upplýsingar um 190 fornbáta ásamt leiðarvísi við mat á varðveislugildi skipa og báta með sögulegu yfirliti um bátavernd á Íslandi. Saman gefa þessi tvö rit greinargott yfirlit um stöðu bátaverndar hér á landi og hvernig staðið hefur verið að varðveislu þessa menningararfs. Fornbátaskráin miðast fyrst og fremst við báta í eigu safna, setra og sýninga og ennfremur skip á skipaskrá sem eru smíðuð fyrir 1950. Lagt er til að starfshópur sá sem þingsályktunartillagan leggur til að verði stofnaður, tryggi að unnið verði að sambærilegri skrá fyrir fjölda annarra eldri báta í eigu einkaaðila, félaga og hópa sem mikill fengur væri í skrá upplýsingar um.

Varðandi aldursmörk, sem kveða á um að skip og bátar eldri en frá 1950 séu skilgreind sem forngripir, er hér lagt til að í stað þess að færa árgildið fram til 1960 eða 1970 verði kannaður sá möguleiki að meta þurfi hvert tillfelli fyrir sig með tilliti til menningarsögulegs gildis viðkomandi skips eða báts. Til þess mats mætti notast við nýútgefinn *leiðarvísi við mat á varðveislugildi skipa og báta*.

Þingsályktunartillagan leggur til að starfshópi verði „falið að finna fjárstreymis- eða fjáröflunarleiðir til verkefnisins og móti reglur um meðhöndlun fjármagnsins.“ Undirrituð leggur til að starfshópurinn beiti sér fyrir stofnun *bátafriðunarsjóðs*,

sambærilegum húsafriðunarsjóði og fornminjasjóði. Þrátt fyrir að lög um menningarminjar nr. 80/2012 veiti fornminjasjóði heimild til að veita styrki til „minja sem njóta ekki friðunar á grundvelli aldurs en teljast hafa varðveislugildi, svo sem skipa, báta og annarra samgöngutækja“ hefur málaflókkurinn ekki hlotið mikið vægi við úthlutanir síðustu ára. Frá árinu 2013 hafa árlega aðeins eitt til þrjú verkefni er snúa að varðveislu skipa og báta hlotið styrki úr fornminjasjóði, og hafa þær fjárhæðir numið að jafnaði 4,4% af heildarúthlutun. Það er augljóst að málaflókkurinn er hornreka undir fornminjasjóði, sem fyrst og fremst er ætlað að styðja við fornleifarannsóknir og varðveislu jarðfundinna gripa og rannsóknir þeim tengdum, og er því rík ástæða til þess að stofna sjálfstæðan bátafriðunarsjóð sem hafi það markmið að tryggja faglega varðveislu skipa og báta – sér í lagi sé litið til þess að skv. núgildandi lögum um menningarminjar nr. 80/2012 eru skip og bátar skilgreindar menningarminjar. Þar að auki eru skip og bátar frá því fyrir 1950 skilgreind sem forngrípir.

Í greinargerð þingsályktunartillögunnar segir: „Mikilvægt er að viðhalda þekkingu á smíði gamalla báta og skipa, enn fremur hefur það menntunargildi. Þannig væri hægt að nýta gömul skip við fræðslu ungmenna og nýta uppgerð skip til kennslu. Þá hafa fjölmörg samtök og áhugafélög tekið að sér að viðhalda skipum og bátum og má telja að án aðstoðar þeirra hefði skipum og bátum, sem í eru fólgin menningarverðmæti og arfleifð handverks, verið eytt. Að mati flutningsmanna er mikilvægt að veita þessum samtökum stuðning.“ Undir þetta er tekið heilshugar, og jafnframt vakin athygli flutningsmanna á því að Síldarminjasafn Íslands á Siglufirði hefur undanfarinn áratug staðið fyrir árlegum bátasmíðanámskeiðum fyrir iðnnema, safnmenn og aðra áhugamenn. Síldarminjasafnið hefur það að markmiði að standa vörð um farna þekkingu á smíði opinna tréskipa hér á landi og eru námskeiðin skipulögð í samræmi við samning safnsins við mennta- og menningarmálaráðuneytið. Gamli Slippurinn, verkstæði frá árinu 1934, er í eigu Síldarminjasafnsins og er kjörinn vettvangur til kennslu. Þar er að finna gömul verkfæri og trésmíðavélar til bátasmíða. Í góðri samvinnu við iðnskóla og hið opinbera mætti gera enn betur og endurvekja nám í tréskipasmíði og stuðla þannig að viðeigandi menntun ungs fólks með það að markmiði að glata ekki þeirri verðmætu þekkingu sem báta- og skipasmíðir búa að og viðhalda með viðgerðum og endursmíði.

Þá leggur undirrituð að lokum til að samhliða þeirri vinnu sem tillaga er gerð um í þingsályktuninni, beiti skipaður starfshópur sér fyrir því að ákvæði 4 gr. safnalaga nr. 141/2011 um ábyrgðarsöfn verði framfylgt með þeim hætti að skipað verði ábyrgðarsafn á sviði sjóminjavörslu í landinu. Slíkt ábyrgðarsafn yrði allri báta- og sjóminjavörslu í landinu til mikils stuðnings.

Siglufirði, 10. mars 2020

Anita Elefsen, safnstjóri Síldarminjasafns Íslands